

byvaly asistent 1. školy prodnické pro lékaře v Praze, lékař mestske chorobnice a ženske nemsnice sv. Alžbety. V Praze 1876.

Pod tem naslovom je dr. Křížek v Prazi ravno-
kar na svitlo dal knjigo porodništva v Českem je-
ziku, katera po prijaznosti gosp. pisatelja je tudi nam
prišla v roke. Radostni smo jo sprejeli. Za učenega
izdatelja je gotovo v prvi vrsti največe važnosti to,
da strokovnjaki v porodoslovji, kakor dr. Breisky,
dr. Kleinwächter, dr. Streng, dr. Späth, dr. Braun in
drugi enoglasno hvalijo praktično stališče tega dela, ki
se ne spreha v jalovih hipotezah in teorijah, ampak
porodničarju na kratko in jasno po najnovejših skušnjah
v roke podaja vse, kar mu je vedeti potreba, poleg tega
pa še s 136 podobami, lično v tekst tiskanimi, v vseh
treh razdelkih (fiziološkim, patološkim in operativ-
nim) razjasnuje ondi, kjer je več razjasnila treba. Vrh
te znanstvene vrednosti pa gre v drugi vrsti dr. Kří-
žeku tudi še ta zasluga, da je on prvi, ki je tako ob-
širno delo na polji porodoslovja svojim rojakom podal v
narodnem jeziku in s tem vnovič dejansko dokazal,
da je Český jezik spreten, učni jezik v vseh znan-
stvenih strukah biti na vseh fakultetah, kar zanikujejo
nasprotniki slovanstva, kateri ali ne poznajo zmožnosti
Českega jezika ali jo nalašč zatajujejo. — Ogledovaje
lepe podobe, ki so tiskane v dotične razprave, smo
se pa spomnili tudi nas Slovencev. Velečenjeni naš
profesor porodoslovja dr. Valenta je spisal že pred
množimi leti porodoslovje za slovenske babice. Kaj, ko
bi pri 2. natisu tega dela si od gosp. dr. Křížeka iz-
posodil taci slik, ki so primerne predmetu njegove
knjige? Vsaj je znano, da — bodi si beseda še tako
jasna — nikoli ne doseže one jasnosti, katero daje dobra
slika. Kdor pa slovenskih zdravnikov ume Český, omisli
naj si kar naravnost dr. Křížekove „Základové po-
rodnictví“.

Dr. B.

* Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjet-
nosti knjiga 35. je nedavno prišla na svitlo v Zagrebu.

V tej knjigi nahajajo se sledeče razprave: „Hr-
vatska dvorska kancelarija i njezine izprave za vlada-
vine narodne dinastije“ od dr. Fr. Račkoga, — „no-
voslovenski komparativ prema staroslovenskemu gledé
na formaciju“ od prof. M. Valjavca, — „o descen-
dentiji ili rodoslovji bilinah“ od Lj. Vukotinovića, —
„izvještuj o arkivarskih iztraživanjih v Dalmaciji“ od
J. Tkalčica, — „Spicilegium monumentorum archaeo-
logicorum in terris, quas Slavi avstrales incolunt, re-
pertorium“, nastavak od S. Ljubića.

Med temi članki zanimiva nas Slovence še osobito
oni članek gosp. prof. Valjavca, v katerem novoslo-
venski komparativ primerja s staroslovenskim. V tej
razpravi razdeluje velečenjeni slovenski pisatelj novo
slovenščino v 3 razrečja: kranjsko, ogersko in hrvaško,
z opazko, da po Miklošiču kajkavščino šteje k sloven-
ščini. Jezikoslovcem našim gotovo dobro doide učena
ta razprava.

* Bilinar. *Flora excursoria. Uputa v sabiranje i*
označivanje bilinah u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji.
Sestavili dr. Josip Schlosser i Ljud. Vukotinović.
Podporom jugoslavenske akademije. Zagreb 1876.

Interesantna je ta botanika, ki obsega 38 pól, tudi
našim rastlinoslovcem ne le, da se seznanijo z rastli-
nami, ki se nahajajo v bližini slovenske zemlje, temuč
tudi za to, da si Slovenci izposodimo marsikako ime v
terminologiji in tako zenačimo slovensko terminologijo
s Hrvaško, čeravno gospoda pisatelja pravita, da tudi
ona imata še marsikatero nazive in izraze, katere izjav-

ljata le za provizorne, ki se sčasoma dadó zameniti
z boljšimi.

Ozir po svetu.

Softa na Turškem.

Ker Turčija dandanes v prvi vrsti stoji na dnev-
nem redu politiških vprašanj, utegnili bi zanimati tudi
posebna Turška šolska naprava, katere dijaki (učenci)
se zovejo „softa“.

Turek po veri Mohamedovi (islamu) nima nikakih
uredjenih bogoslovnih naprav. Poleg vsake mošeje (Tur-
ške cerkve) se pa nahaja poslopje, ki se zove „me-
dresse“ (to je, hiša preiskovanja) in v kateri se na-
vado razlaga in uči slovnica, kóran (Turško sv. pismo)
in njega tolmačenje, potem poezija, zgodovina, zemlje-
pisje, pravoznanstvo, matematika, včasih celo zdravilstvo
in mistika, s kratka vse, kar je Turku treba vedeti in
česar si kdo želi. Svoje dohodke ima „medressa“ na-
vado iz pobožnih zapuščin, katerim Turška vera pri-
pisuje posebno veljavo.

Ako želi mlad Turek vstopiti v takovo „Turško
semenišče“, zamore to storiti vsak čas, kajti v teh šolah
ni velikonočnih, ne jesenskih počitnic, sploh nikakorš-
nega časa za vpisovanje. Pogodbe za sprejem v te šole
so tudi prav primitivne; posebnih tirjatev ne stavijo
ondi. Mladeneč, ki se je oglašil včeraj, je danes že
„akademik“ in prejme naslov „softa“. O pomenu te
besede še dandanes niso arabski jezikoslovci jedini in
če jo nekateri izmed njih izpeljavajo od grškega „so-
phos“ (učenjak, modrijak), jo drugi sopet smatrajo kot
izvirno Perzijsko besedo, in sicer kot popačen participij
besede „sumhleh“ (žgati, sežigati), tedaj za vednosti
vžgan mladeneč.

Svoj živež si pridobiva softa, ako ni bogatih
starišev, ali v „medressi“ (odgojišču), kjer so ustanove,
za uboge dijake, ali, ako kje prevzame službo knji-
govodje, pisarja ali odgojnika. Navadno se jim izroča
odgoja (izreja) mladine, zategadel si dobode vsak bogat
Turek kakega softo iz odgojišča, kateri ima pri njem
hrano, stanovanje in tudi majhno plačo, za kar mora
njegove sinove — dekleta se ali v haremu po ma-
teri, ali po kaki služabnici odgajajo — izrepati, da
bodo pošteni „moslemi“. Tak softa je navadno desna
roka, „faktotum“ hiši, nekakov „spiritus familiaris“,
ker je učitelj otrokom, korespondent gospodarju ter
njegov svétnik in nadzornik, da se vse v hiši godí
po verskih postavah. Ko je softa preskrbljen z ži-
vežem, lahko se potem udá svojim studijam. Ker v
„medressah“ vlada popolna prostost v obziru učitve in
učenja in ondi nikakoršnega šolskega reda ni, vsaj v
evropskem smislu ne, zato je vsakemu učitelju dovoljeno,
da določi ure svojemu prednášanji, kakor se mu poljubi,
dijakom pa tudi je zopet prosto, da menjajo učenike in
predmete, ako hočejo, vsak dan v tednu. Sicer pa v
„medressah“ ni poznan šolski red in uče učitelji včasih
dve ali tri ure zapored, če je učenik vnet za svoj posel,
kajti tak ne gleda toliko na plačo svojo, nego na pla-
čilo, katero ga čaka v nebesih, ako zvesto izpolnuje
svoje dolžnosti in odgaja svoje učence za bogaboje in
učene mosleme. Tudi bi se ne drznil nijeden softa, da
bi med ukom odšel ali pokazal, da se dolgočasi, kajti
bil bi to pregrešek zoper spodobnost in nebó.

Pri svojem prednášanji sedí profesor na čelu dvo-
rane na nizkem divanu, njegovi slušatelji pa sedé na
praprogah ali živinskih kožah. Ugovori v sredi pred-
nášanja so dovoljeni in sicer je še profesorju zelo ljubo,
ako njegovi učenci o ravno prednášanem predmetu ž
njim ali med seboj debatirajo.

Ko je preživel softa neko število let v „medressi“ in je — po svojih mislih — dobro pomnožil zaklad svojih vednosti, tedaj se, kedar mu je ljubo, odpové šoli in vstopi v javno življenje. Odhodne preskušnje mu ni treba delati, tudi mu ni treba iskati zrelostnega izpričevala; vsak profesor mu dá svoje pismo, v katerem popisuje pridnost in pobožnost svojega učenca in ga tako dalje priporoča. Navadno dobí tak abiturient po dobro dovršenih študijah službo pri vladi, in sicer kot „imam“ (pridigar) v kaki mošaji ali kot „mullah“ (duhovnik), ali kot „mufti“ (razlagalec postav, notar, odvetnik), ali kot „kadi“ (sodnik). Ako hoče doseči kako duhovensko službo, predstaviti se mora šejku ül-islam (glavarju islama), ki stoluje v Carigradu ali kakemu „kadi mulahu“ (dušnemu oskrbniku ali sodniku kake provincije), ki ga izpraša, ali je dovolj spreten za svojo službo in če je dovolj vešč v koranu in njega izlagalcih, zmožen staro-arabskega in deželnega jezika in njega slovnice, biografije proroka Hašamskega, Ben Mohamed El-Rebbi-ja, nekaterih oddelkov modroslovja itd. Ako kandidat skušnje ne prestane, imenujejo ga začasno „naiba“ (prisednika sodniškega) in ako se med tem pripravi za drugo preskušnjo, sprejmó ga med „muftije“ ali „kadije“; tako postane „ulem“ (državni modrijan) in drzniti se smé, pri vladi izpregovoriti kako besedo. „Imami“ (pridigarji) in „mullahi“ (duhovniki) pa se ne prištevajo „ulemom“. Najviši med mufti je „mufti el Kebir“ (veliki mufti), ki ima tudi naslov „šejk-ül-islam“ (glavar islama). Ta služba ima to dobroto, da njenega zastopnika ne morejo obsoditi na smrt.

Zabavno berilo.

Iz sodnijskega življenja.

Po spominu skušenega starega pravnika.

Spisuje Jakob Aléšovec.

V.

Mati ga izdá.

(Konec.)

Hudodelnik se nekoliko oddahne, potem nadaljuje svojo izpoved tako-le:

„Proti jutru, vzemši od matere slovó, ki mi je navezala na srce, da moram v Ameriko pobegniti, ko se mi bo hudodelstvo posrečilo, se podam do skritih vrat, nihče me ni videl in tako pridem v hišo, kjer se skrijem in čakam ugodne priložnosti. Ali dolgo je ni bilo, ker je bila vdova v svoji sobi zaklenjena. Še le ko je odšel oni mizar, ki je prišel prosit je potrpljenja, je pustila svojo izbo odklenjeno. Jaz se, ko je bila dekla šla v drvarnico po drva, splazim skozi kuhinjo do nje; sedela je ravno pri mizi. Ko me zagleda, hoče planiti kviško, al sekira, katero sem bil s kuhinje sabo vzel, jo omami na prvi hip, da se zgrudi. Potem jo mahnem še parkrat in jamem odpirati železno skrinjo v postelji. Al dekla pride nazaj, pa predno more kaj ziniti, pobijem tudi njo na tla, kjer v krvi tiho obleži. Zdaj sem izpraznil denarno skrinjo, bilo je v nji 63.000 gold. v bankovcih in obligacijah; zadnjih nisem mislil vzeti, pa premislim si, kajti kdo mi more kaj, če se ne vé, kake številke imajo! Zato odprem tudi omaro, v kateri je hranjena knjiga, dolžna pisma in menjice. Med zadnjimi jih je bilo tudi nekaj od moje matere podpisanih; te sem hotel vničiti, pa ker ni bilo časa brskati in iskati jih, nesem ves papir in knjige na ognjišče, kjer se je ravno kosilo kuhalo. Tu postojim tako dolgo, da je vse vpepeljeno, potem pobegnem skozi skrita vrata s

hiše, hitim po gozdu do bližnje pošte in se peljem po svetu. Bal se nisem posebno, ker sem vedel, da me ni nihče v mestu videl iti v hišo ali s hiše, in ker tudi telegrafa v mestu ni bilo, ki bi bil dogodbo brž po svetu raznesel. Predno bi se zvedela po svetu, sem upal priti že do Hamburga ali celó na morje.

Res pridem do Hamburga — obligacije, katerih je bilo 10 po 1000 gold., sem bil že prej v denar spremenil — in dobim tu časnik v roko, v katerem je bil popisani umor vdove in da se je morilec najbrže v Ameriko podal. To spremeni moj namen, vkrenem jo na drugo stran in pridem na Prusko, kjer sem si dal drugo ime — moje prvo se mi je vendar-le zdelo nevarno — ter živim tje v en dan zapravljajoč denar po različnih mestih. Tako sem spoznal gledališčino igralko G. ter pod imenom „baron Kronberg“ in z mnogimi darili pridobil jo zá-se. Po njeni želji podala sva se potem skup v toplice, kjer me je doletela osoda. Vse drugo je znano.“

To je ob kratkem izpoved morilca, kateri je mati, kar se je nje dotikala, po vsem pritrdila. Zato je bila preiskava, ki mi je naklonila toliko neprijetnega, zdaj kmalu dognana, obtoženca sta bila oddana deželni sodniji, in tam, kakor sta zaslužila, obsojena k smrti. Predno je došlo potrdilo sodbe od više sodnije, je mati skesana umrla, sin pa, ki je že brž po prvi izpovedbi jel zopet vse tajiti, kar mu pa ni nič pomagalo, ker je natančno preiskanje hiše po sodnijski komisiji dokazalo, da je vse tako, kakor je pravil, je skusil uiti iz ječe med tem, ko je šla prošnja za pomiloščenje do vladarja. Pa straža ga je zapazila in obstrelila tako, da je po grozovitih mukah, kakoršnih ne bi bil prestal na vislicah, še le tri tedne potem umrl, ko je došlo sodniji potrjenje smrtne razsodbe od vladarja.

Predno je umrl, je povedal še, kje ima hranjen denar, kar ga še ni bil zapravil. Bilo je to pod drevesom blizu toplic. Res je sodnija našla tam še okoli 25.000 gold. v pruskih bankovcih — 36.000 jih je bil zapravil v poldrugem letu! — Ker ni bilo nobenega postavnega dediča, je denar stare oderuške pripadel državi blagajnici. Tudi mati morilca je zapustila dokaj premoženja, ki se je pa po njenih željah — odštevši stroške preiskave — razdelilo ubogim.

* * *

V mestu M. je konec vse te dogodbe provzročil različne govorice, posebno ko je še tudi odvetnik, ki je bil zastopnik vdove Reberjeve pri sodniji, nekega dne zginil brez sledú. Ljudje so govorili, da ga je vrag vzel zato, ker je vdovi pomagal dreti uboge ljudi. Resnica pa je bila, kakor sem pozneje zvedel, ta, da je pretila mu sodnijska preiskava, ker je zmanjkal nek precej visok znesek, katerega je bil iztožil za vdovo Dolarjevo in ki bi bil moral priti v njeno zapuščino. Sodnija ga je sledila, a vjela ga ni, kar se večkrat primeri. — Par mesecev potem je bilo brati po časnikih, da so ne daleč od tega mesta našli ob bregu reke, ko je po veliki povodnji vpadla, truplo po povodnih živalih vse razjedeno, katerega ni mogel nihče spoznati. Je bilo morda to truplo odvetnikovo? Le to je gotovo, da on sam ni nikjer več na dan prišel. Občna sodba o vseh teh osebah je bila pri prebivalcih ta: Vsak je svoj žalostni konec sam zakrivil: Vdova Reberjeva, ker je ljudi brez usmiljenja drla, Dolarjeva pa in njen sin zaradi groznega hudodelstva, in če je odvetnika vrag vzel, tega ni storil brez vzroka.

Milovali so le nesrečno deklo, katero je po nedolžnem tako huda in dolga bolezen in tako britka smrt doletela.

Kar se mene tiče, je bil nasledek te dogodbe in